

Rechickaya E.G. (1988). Razvitie deaf uchaschikhsya in processe vneklassnoy raboty. Leningrad (In Russian).

3. Програма розвитку позашкільних навчальних закладів на 2002 – 2008 рр., затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 28.03.2002 р. № 378.

Prohrama rozvytku pozashkilnykh navchalnykh zakladiv na 2002 – 2008 rr., zatverdzhena postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 28.03.2002 r. № 378 (In Ukrainian).

4. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Київ, 1973.

Sukhomlynskyi V.O. (1973). Sertse viddaiu ditiam. Kyiv (In Ukrainian).

Bazylevska O.O. Corrective of work of group assignment from decoratively applied arts

Abstract. In the article is described one of important directions out-of-school activity section works from the decorative-applied art with children with disabilities. The value of this work is specified in forming of personality, to preparation to further labour activity. Organization of employments of fine art opens up. A technical and artistic side is described in the process of decorating of wares. Activity of groups of fine artists examined straight in the different forms of work.

Key words: *creative self-realization, directions out-of-school activity, ability.*

Базилевская О.А. Коррекционная направленность занятий кружковой работы с декоративно-прикладного искусства

Аннотация. В статье рассматривается одно из важных направлений внешкольной деятельности – кружковой работы с декоративно-прикладного искусства с детьми с особенными образовательными потребностями. Указывается на значение этой работы в формировании личности, подготовке к дальнейшей трудовой деятельности. Раскрывается организация занятий декоративно-прикладного искусства. Описывается техническая и творческая сторона в процессе оформления изделий. Раскрывается деятельность кружков декоративно-прикладного направления в разных формах работы.

Ключевые слова: *творческая самореализация, декоративно-прикладное искусство, способность.*

УДК 376-056,263-053,5]:[37.016:91]:37.091.64(0.034.2+086)

Бурлака О.В.

Використання технічних засобів навчання на уроках географії в школах для дітей з порушеннями слуху

Анотація. В статті висвітлено роль технічних засобів навчання, які вчитель використовує на уроках та їх велике значення в отриманні нових знань дітьми з порушеннями слуху. Розкрито ефективність використання технічних засобів навчання, що залежить від знайденого викладачем оптимального співвідношення між навчальним змістом інформації, закладеної в технічних засобах, і можливістю глухих та слабочуючих дітей використовувати набуті знання на практиці. Підкреслено роль жестової мови, як засобу, за допомогою якого проводиться навчання дітей.

Ключові слова: *технічні засоби навчання, українська жестова мова, глухі та слабочуючі учні, школа, урок, навчально-виховний процес.*

Мета статті – проаналізувати досвід практичного впровадження технічних засобів навчання при проведенні уроків географії для дітей з порушеннями слуху.

Постановка проблеми. У 80 – 90-х роках ХХ ст. розпочався активний процес впровадження інформативно-комунікативних технологій у навчальний процес загальноосвітніх шкіл України. З появою та широким застосуванням комп'ютерних технологій постала проблема обґрунтування та використання технічних засобів в освітній діяльності, увагу якій приділяли такі українські вчені: В. Биков, Ю. Дорошенко, Ю. Жук, Н. Морзе та ін. науковці. Вони одні з перших розпочали активно впроваджувати технічні засоби в навчальний процес та доводити їх актуальність під час проведення уроків у загальноосвітніх навчальних закладах.

Проблемами розвитку та впровадження технічних пристроїв в спеціальних школах-інтернатах для дітей з порушеннями слуху (глухі та слабочуючі) займалися багато вітчизняних та зарубіжних вчених, які намагалися технічно розв'язати проблему представлення усного мовлення у візуальне, яке є зрозуміле для дітей з порушеннями слуху. Так, зокрема, означена проблема у різний час в окремих аспектах розглядалася такими зарубіжними та українськими вченими: Е. Abberton, В. Allen, V. Ball, Е. Bieri, К. Бойко, Л. Борщевська, Р. Боскіс, А. Гольдберг, П. Гуслистий, Н. Green, N. Erber, С. Зиков, А. Іполітова, Р. Краєвський, О. Кукушкіна, G. Kopp, В. Лаптев, Р. Левіна, D. Ling, К. Луцько, Б. Мороз, Л. Мещерська, Л. Міссуловін, В. Мінькович, М. Maulet, Л. Нейман, Ф. Рау, В. Радольський, О. Савченко, М. Свіщев, Н. Слезіна, В. Тарасун, М. Хватцев, В. Цукерман, М. Шермет та ін.

На сьогоднішній день різні технічні засоби активно використовуються у масовій школі та, на жаль, значно менше в спеціальних школах-інтернатах для дітей з порушеннями слуху. Низький рівень використання комп'ютерної техніки в спеціальних школах-інтернатах обумовлений не лише відсутністю якісної комп'ютерної техніки в кожному класі, а й науково-методичного забезпечення навчально-виховного процесу. Комп'ютерна техніка використовується в основному на уроках інформатики та під час корекційної роботи вчителями-дефектологами (програмно-технічний комплекс “Видима мова”).

Перспективним є поширення різних технічних пристроїв в навчально-виховному процесі, що дозволить внести в освітню діяльність можливість операцій з інформацією різних типів, таких як звук, текст, фото і відеозображення. Система технічних засобів навчання (ТЗН) складається з двох взаємопов'язаних частин: специфічних навчальних посібників (носіїв навчальних повідомлень) і апаратури, за допомогою якої може бути подано навчальну інформацію, що використовується під час навчально-виховного процесу з метою підвищення його ефективності. Вони не лише забезпечують подання навчальної інформації, а й контролюють знання та формування практичних умінь і навичок в учнів за допомогою різних завдань під час закріплення навчального матеріалу.

Швидко зростання ролі технічних засобів у навчально-виховному процесі, як у загальноосвітніх навчальних закладах України, так і в

спеціальних загальноосвітніх шкільних закладах для дітей з порушеннями слуху, змушує вчителя бути в постійному пошуку нових засобів навчання. Характерною ознакою сучасної педагогічної системи є здатність до постійного оновлення, тобто інноваційність (лат. Innovation – оновлення, зміна), адже подолання кризи освіти, наявність якої визначається науковцями, вчителями та широкою громадськістю, неможливе без її реформування до вимог сучасності.

Постійне використання різних видів технічних засобів допомагає вчителю долати багато труднощів у навчально-виховному процесі, залучати дітей до активної роботи на уроці та прививати любов не лише до предмета, але й до роботи з різною шкільною технікою. Інформація, яку діти отримують завдяки різним технічним пристроям, дозволяє зручно й ефективно візуалізувати статистичну й динамічну інформацію. Під статистичною інформацією слід розуміти кількісний облік масових явищ в якій-небудь галузі господарства чи суспільного життя. А динамічна інформація – це електронна сторінка, вміст якої може змінюватись в залежності від певних умов та/або дій.

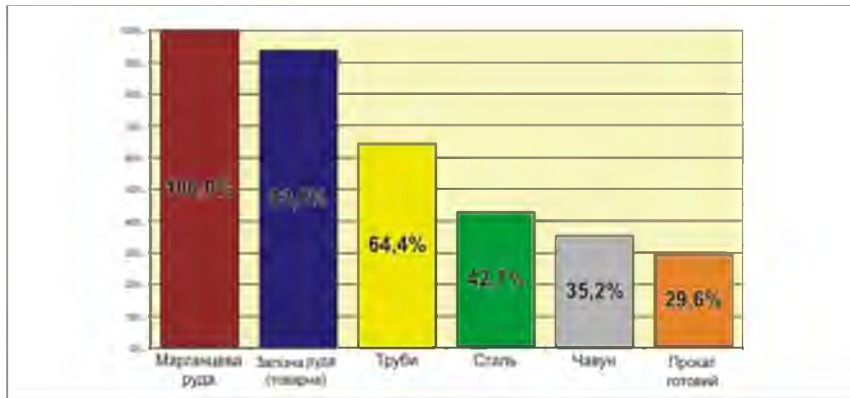
Крім статистики та динаміки, що використовуються у вигляді діаграм, вчитель може самостійно готувати завдання, підбирати слайди та фільми, які відповідають змісту конкретної теми уроку чи виховного заходу. Наприклад, при проведенні уроку географії у 9 класі на тему «Промисловості України», поряд із словесною розповіддю про різні види промисловостей, які існують на території України, вчитель легко може підготувати учням навчальну презентацію для наочного представлення основних галузей промисловості, їх розташування на території України, проаналізувати проблеми та перспективи даної галузі промисловості у вигляді слайдів, які будуть містити у собі діаграми та малюнки. Прикладом можуть слугувати наведенні нижче діаграми та малюнки.

Рис. 1. Слайд із діаграмою «Галузі промисловості»

Користуючись слайдом № 1 «Галузі промисловості», учням пропонується охарактеризувати галузі промисловості, які знаходяться на діаграмі. Після виконання цього завдання діти називають галузі промисловості, які були відсутні на діаграмі №1.

Рис. 2. Слайд із діаграмою «Металургія»

Під час роботи зі слайдом № 2 «Металургія», учитель представляє учням рівень видобування тих чи інших металів на території України, їх коротку характеристику та аналізує прокатне виробництво в державі. Учні під час доповіді вчителя записують у зошит назви металів та їх коротку характеристику.

Рис. 3. Слайд із малюнком «Ресурсно-рекреаційний рейтинг регіонів»

Переглядаючи слайд № 3, учням пропонується завдання: працюючи в парах, охарактеризувати дві області на свій вибір та стисло записати це у зошиті.

Переваги технічно оснащеного уроку над традиційним є очевидним: залучення під час навчального процесу різних технічних пристроїв забезпечує урок наочністю та є більш інформаційно насиченим, що дозволяє дітям з порушеннями слуху не лише швидко та легко запам'ятати новий матеріал, а й вірно його відтворити під час перевірки домашнього завдання або на самостійній чи контрольній роботі.

Сучасний урок може характеризуватися за такими критеріями:

- Якісне зображення (яскраве, чітке і кольорове зображення на екрані);
- Легке усунення недоліків і помилок у слайдах (вчитель легко може усунути помилки чи недоліки у слайдах);
- Зменшення об'єму навчального матеріалу або розгляд лише базових понять (вчитель може коригувати темп та об'єм навчального матеріалу);
- Зростання продуктивності уроку (наочний матеріал легше сприймається учнями з порушеннями слуху, що дозволяє краще його запам'ятовувати);
- Встановлення міжпредметних зв'язків (вчитель може пов'язувати свій урок з іншими уроками)
- Зміна ставлення до ТЗН (діти починають сприймати різні технічні засоби як універсальний інструмент на будь-якому уроці, а не лише як засіб для гри).

У роботі над тією чи іншою темою важливо враховувати малий життєвий досвід дітей з порушеннями слуху. Це пов'язано з багатьма причинами, які в тій чи іншій мірі призводять до таких наслідків. До причин можна віднести порушення слуху (від ступеня його втрати залежить подальший розвиток самої дитини), рівень словникового запасу, кругозір дитини, її індивідуальні особливості тощо. І тому використання різних технічних засобів дає максимальний ефект та сприяє активізації процесу навчання. Використання різних малюнків, портретів, діаграм, схем, уривків документальних та художніх фільмів створюють на уроках особливу атмосферу та настрій.

Ефективність застосування різних комп'ютерних технологій залежить від знайденого викладачем оптимального співвідношення між інформаційним фондом (слайди, фотографії, фільми), закладеним в технічних засобах (комп'ютер, проектор, мультимедійна дошка, телевізор, магнітофон тощо) та можливістю дітей з порушеннями слуху усвідомлювати, засвоювати та застосовувати новий матеріал уроку на практиці й у повсякденному житті.

Активне впровадження нового типу уроку із застосуванням навчальних технологій є актуальним як для масових, так і для спеціальних шкіл. Але слід пам'ятати, що дуже важливим є використання ТЗН лише тоді, коли це необхідно. Застосування комп'ютерної техніки не має бути тривалим у часі, бо порушується контакт між учнями та вчителем, що знижує ефективність роботи, сприяє швидкій втомі учнів, призводить до одноманітності самого

уроку, що веде до погіршення засвоювання та подальшого відтворення нового матеріалу. Під час уроку на використання ТЗН повинно відводиться не більше 25 хвилин всього уроку. Це дозволяє учням відпочити, переключити свою увагу на інші види роботи та не втратити зв'язок з вчителем. В залежності від того який тип уроку, вчитель продумує ряд завдань, які будуть виконуватися на певних етапах уроку:

- під час мотивації, як постановка проблеми перед вивченням нового матеріалу (слайд із запитаннями, за допомогою якого учень визначає що буде вивчати на сьогоднішньому уроці) ;
- під час пояснення нового матеріалу (слайди, таблиці, діаграми, фото, документальний фільм, художній короткометражний фільм тощо);
- під час закріплення та узагальнення знань учнів (слайди з питаннями, таблицями, схемами, діаграмами);
- під час контролю знань (слайди з питаннями та тестовими завданнями для закріплення та контролю знань з теми).

Головна увага приділяється не лише технічним засобам, а й різним завданням, які вимагають від учня певних знань та зусиль. Завдання можуть мати різну ступінь складності та відповідно поділені між різними категоріями дітей.

З власного досвіду відомо, що проведення уроків з використанням фільмів або слайдів тривалість яких має більше 25-30 хв., призводить не лише до загальної втоми дітей, але й до слабкого запам'ятовування даного матеріалу.

Під час підготовки до уроку з використанням ТЗН вчитель має звернути увагу на відповідність та знання змісту матеріалу, який буде демонструватися, чітке формування навчальних завдань, визначення в якій частині уроку і як будуть використовуватися технічні засоби навчання, як вони будуть поєднуватися з іншими методами (зі словом, дією), адаптування титрів, підготовка питань і завдань для учнів під час закріплення нового матеріалу.

Наприклад, під час проведення уроку географії у 9 класі на тему «Подільський економічний район», вчитель планує свій урок таким чином: організаційний момент (2 хв.), перевірка домашнього завдання (5 хв.), вивчення нового матеріалу за допомогою технічних засобів навчання (20 хв.), закріплення нового матеріалу за допомогою контурної карти та атласу (8 хв.), закріплення нового матеріалу за допомогою таблиці (7 хв), оцінювання (1 хв.), пояснення домашнього завдання (2 хв.). Таким чином діти на уроці виконують різні види роботи, що підвищує продуктивність власне уроку.

Наведений вище приклад дає зрозуміти, що при підготовці до уроку із застосуванням ТЗН, вчитель має ставити перед собою наступні завдання:

- розглянути наявні ТЗН;
- визначити важливість їх застосування відповідно до теми, мети і завдань уроку;
- вивчити методiku його використання на уроках та позаурочний час;
- практичне застосування засобів навчання.

Висновки. Отже, практика впровадження та використання ТЗН на уроках в школах для дітей з порушеннями слуху забезпечує ряд важливих результатів:

1. Підвищення якості знань учнів;
2. Збільшення щільності уроків, раціональне використання навчального часу, підвищення продуктивності праці вчителя і учнів;
3. Забезпечення наочністю у процесі навчання;
4. Підвищення самостійної творчої діяльності учнів з порушеннями слуху під час перегляду слайдів, фільмів, електронних посібників. Діти не лише виконують певні завдання, які перед ними ставить вчитель на уроці, але й самі залучаються до пошуку електронної інформації, що сприяє підвищенню зацікавленості до уроку, збагачує світогляд та словниковий запас дитини.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED):

1. Е. Генике. Активные методы обучения : новый подход / Е. Генике; отв. ред. М. Ушакова. – Москва : Сентябрь, 2013. – 174 с.
Genike E. (2013). Aktivnye metody obucheniya: novyj podhod. Moskva: Sentjabr (In Russian).
2. Р. Боскис. Учителю о детях с нарушениями слуха / Р. Боскис. – М.: Просвещение, 1988. – 128 с.
Boskis R. (1988). Uchitelju o detjah s narusheniami sluha. Moskva: Prosveshhenie (In Russian).
3. Зміст і технології шкільної освіти : зб. наук. праць за матеріалами між нар. наук.-практ. конф., 26 – 28 берез. 2002 р. / АПН України
Zmist i tekhnologii shkilnoi osvity: zb. nauk. prats za materialamy mizh nar. nauk.-prakt. konf., 26 – 28 berez. 2002 r. / APN Ukrainy (In Ukrainian).
3. П. Атаманчук. Дидактичні особливості формування освітнього середовища з ТЗН / П. Атаманчук, О. Ніколаєв, О. Семерня. – Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2008. – 75 с.
Atamanchuk P. (2008). Dydaktychni osoblyvosti formuvannia osvitnoho seredovyshcha z TZN (Didactic features of formation of educational environment TMT). Kamianets-Podilskyi nats. un-t im. Ivana Ohienka (In Ukrainian).
4. Жестова мова й сучасність : [зб. наук. праць / відп. за випуск С. Кульбіда]. – Вип. 2. – Київ. ІІІ. Актуальна освіта, 2007. – 282 с.
Zhestova mova i suchasnist (2007). Sign language and the present. Vol. 2. Kyiv. PP. Aktualna osvita (In Ukrainian).
5. Жестова мова й сучасність [зб. наук. праць / гол. ред. В. Засенко]. – Вип. 3. – Київ: Педагогічна думка, 2008. – 192 с.
Zhestova mova i suchasnist (2007). Sign language and the present. Vol. 3. Kyiv. Pedagogichna dumka (In Ukrainian).
6. А. Литвин. Забезпечення якості професійної освіти комп'ютерними навчальними засобами : обзорна інформація / А. Литвин. – Харків : 2006. – №. 12 (16). – С. 255 – 262
Litvin A. (2006). Zabezpechennia yakosti profesiinoi osvity komp'uternymy navchalnymy zasobamy : obzorna informatsiia (Quality Professional Education

Computer Training facilities: obzorna information). Kharkiv, Vol. 12 (16). – pp. 255 – 262 (In Ukrainian).

7. О. Буйницька. Інформаційні технології та технічні засоби навчання : курс лекцій / О. Буйницька. – Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2010. – 179 с.

Buynytska O. (2010). Informatyini tekhnolohii ta tekhnichni zasoby navchannia. Kyiv. un-t im. Borysa Hrinchenka (In Ukrainian).

Burlaka O.V. The use of technical means of learning in geography class at a school for hearing-impaired children

Abstract. In the article the role of technical training that the teacher uses in the classroom and their importance in gaining new knowledge children with hearing impairment. Reveals the efficiency of technical training, depending on the teacher found the optimal balance between teaching content of information embedded in technical means, and the ability of deaf and hard of hearing children to use the acquired knowledge in practice. Emphasized the role of sign language as a means by which children are trained. Problems of implementing informative communication technologies in the learning process began actively developed in 80-90-ies. With the advent and widespread use of computer technology was the problem justify the use of technology in the educational activities are actively developed by Ukrainian scientists V. Bykovym, Yu. Doroshenkom, Yu. Zhukom, N. Morze and other scientists. Efficient use textbooks (CRF) depends on the teacher found a balance between the content of educational information embedded in technical means and abilities of deaf and hard of hearing children to use their knowledge in practice. Using technical training (computer, projector, multimedia pay TV, etc.) in the classroom contributes to learning and memory training material. Methods by which teacher activates cognitive activity using TMT may be different, but they have a psychological setting on individual perception. Lesson using TMT – a new type of lesson for children with hearing impairment. But we must remember that it is important to use TMT only when necessary. Application TMT there should be time for a broken contact between students and teachers, which reduces efficiency. The author has determined the application in the classroom with the technical means of gestures Ukrainian language as a means by which children learn.

Keywords: *technical training, Ukrainian sign language, deaf and hard of hearing students, school, lesson, the educational process.*

Бурлака О.В. Использование технических средств обучения на уроках географии в школах для детей с нарушениями слуха

Аннотация. В статье освещена роль технических средств обучения, учитель использует на уроках и их большое значение в получении новых знаний детьми с нарушениями слуха. Раскрыто эффективность использования технических средств обучения, зависит от найденного преподавателем оптимального соотношения между учебным содержанием информации, заложенной в технических средствах, и возможностью глухих и слабослышащих детей использовать полученные знания на практике. Подчеркнута роль жестового языка, как средства, с помощью которого проводится обучение детей.

Ключевые слова: *технические средства обучения, украинский жестовый язык, глухие и слабослышащие учащиеся, школа, урок, учебно-воспитательный процесс.*